

Barbara Turower

Olsztyn w XX stuleciu : sprawozdanie z wystawy

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 673-675

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Turower

Olsztyn w XX stuleciu Sprawozdanie z wystawy

23 maja 2000 r. w Domu „Gazety Olsztyńskiej”, Oddziale Muzeum Warmii i Mazur, otwarto zrealizowaną pod patronatem prezydenta miasta Olsztyna Janusza Cichonia wystawę „Olsztyn 1900—2000”, autorstwa Małgorzaty Strzyżewskiej, Celiny Grabowskiej i Krystyny Wojtaszek-Markunas (aranżacja plastyczna).

Otwarcia wystawy dokonał dyrektor Muzeum Warmii i Mazur Janusz Cygański, który przede wszystkim podziękował władzom miejskim Olsztyna za znaczące wsparcie finansowe przedsięwzięcia. Następnie głos zabrała Małgorzata Strzyżewska (komisarz wystawy), która podkreśliła, że celem wystawy jest dokonanie bilansu mijającego stulecia dziejów Olsztyna i spojrzenie na zmienne losy miasta. Intencją ekspozycji było pokazanie obrazu miasta w sposób możliwie pełny, przedstawienie dobrych i złych momentów w historii Olsztyna. Istotne jest pokazanie stolicy regionu ciągle zmieniającej się i wpływu mieszkańców miasta oraz wydarzeń historycznych na te zmiany. M. Strzyżewska słusznie podkreśliła, iż każdy może mieć, i ma, swój obraz historii miasta i w związku z tym spełnienie wszystkich oczekiwań nie jest możliwe. To, co zaprezentowano na wystawie, jest subiektywną, autorską wizją dziejów miasta, tego, co było — jak się wydaje — najistotniejsze w mijającym stuleciu.

Wystawa, to jak gdyby dwa wielkie obrazy ukazujące w sposób chronologiczny dzieje miasta. Pierwsza część, obejmująca lata do końca II wojny światowej, ma charakter statyczny, czuje się tu atmosferę „antykwarium” — to historia miasta mającego „duszę”. Zgromadzone pamiątki zostały ułożone tematycznie i są związane z niemieckim okresem miasta. Na początku widzimy więc plan Olsztyna z 1892 r., a następnie fotografię burmistrza Oskara Beliana, który sprawował ten urząd od 1877 r. do 1908 r., kiedy rodziło się nowoczesne miasto. Następne zdjęcia ilustrują miastotwórczą rolę urzędów, kolei żelaznej i wojska. Dokumentacja dotycząca olsztyńskiego garnizonu wojskowego jest wzbogacona o zbiór broni i wyposażenia wojskowego. Zaprezentowano też żołnierskie kartki pocztowe z frontów oraz kartki żywnościowe z lat 1919—1921. Fotografie Olsztyna po wejściu armii rosyjskiej oddają atmosferę miasta — co prawda niezniszczonego, ale obłożonego kontrybucją.

Akcenty polskości w międzywojennym Olsztynie ukazują zdjęcia, dokumenty oraz zastawa stołowa z Konsulatu Rzeczypospolitej. Znajdujemy również materiały dotyczące plebiscytu na terenie Prus Wschodnich z 11 lipca 1920 r. Są to znaczki plebiscytowe, propagandowe pocztówki oraz kartki plebiscytowe.

W okrojonej — z konieczności — formie zaprezentowano kilka numerów

prasy, ukazującej się wówczas w mieście. Pokazano wiele zdjęć szkół, kościołów, szpitali, aptek, sklepów, restauracji i hoteli, fotografie mieszkańców miasta, książki adresowe, sklepowe rachunki i karneciki. Znaczny fragment wystawy poświęcono zamkowi i Heimatmuseum — m.in. zdjęciom wnętrz, dokumentom i obiektom z tamtego muzeum.

Czasy II wojny światowej dokumentuje m.in. prasa z doniesieniami z frontów, kartki żywnościowe, dokumenty robotników przemysłowych, świadectwa represji, jakie dotknęły Polaków mieszkających w Olsztynie. Te eksponaty zamykają „niemiecki” okres historii miasta. W holu, który jest niejako łącznikiem pierwszej i drugiej części wystawy, możemy zobaczyć, jak wybrane fragmenty miasta zmieniały się na przestrzeni stu lat. Zdjęcia tych samych miejsc, wykonane w różnym czasie, zestawiono obok siebie. Tu na szczególną uwagę zasługują plany miasta ukazujące jego rozwój przestrzenny. Od tego miejsca wystawa nabiera dynamizmu. Podkreśla to scenografia w formie rusztowań — symbolu ostatnich dziesięcioleci — ciąglej „budowy i rozbudowy”.

Tę część ekspozycji otwiera ewakuacja mieszkańców Olsztyna, wkroczenie 22 stycznia 1945 r. oddziałów Armii Czerwonej i ogromnych rozmiarów fotografia z 1945 r. przedstawiająca Wysoką Bramę ze spalonymi wokół kamienicami przy ul. Staromiejskiej. Zapowiedzią odbudowy regionu po zakończeniu II wojny są pierwsze dokumenty polskich władz centralnych oraz władz miejscowych. Zwraca uwagę zawartość gablot z tymczasowymi zaświadczeniami o obywatelstwie polskim, deklaracje o pochodzeniu oraz dokumenty dotyczące polskiej ludności rodzimej. Przybycie do Olsztyna 17 lutego 1945 r. pierwszych Polaków (dwudziestu kolejarzy) ilustrują zdjęcia i zaświadczenia władz polskich o celu ich misji na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Pierwsze stołówki dla przybywającej do zniszczonego miasta ludności tworzone były w trudnych warunkach, co ilustruje napis „każdy obowiązany mieć swoją łyżkę”. Lata czterdzieste ukazane są poprzez zarządzenia, obwieszczenia i plakaty związane z ówczesnymi wydarzeniami. W podobnej formie, uzupełnionej o fotografie, zostały zaprezentowane zmiany zachodzące w wyglądzie miasta oraz najważniejsze wydarzenia: echa wydarzeń ogólnopolskich (Październik 56, Marzec 68), otwarcie Olsztyńskich Zakładów Opon Samochodowych, centralne dożynki 1978. Z eksponatów o charakterze społeczno-politycznym na uwagę zasługują te poświęcone „Solidarności”: narodziny ruchu, strajk 1981 r. w Olsztyńskich Zakładach Graficznych im. Seweryna Pieniężnego, plakaty, dokumenty dotyczące represjonowanych i internowanych w stanie wojennym, ulotki podziemia. Oczywiście nie zabrakło też na wystawie prezentacji najistotniejszych wydarzeń z kręgu kultury. W znaczący sposób udokumentowany został pobyt w Olsztynie 5—6 czerwca 1991 r. papieża Jana Pawła II. Lata dziewięćdziesiąte zamykają materiały z uroczystości inauguracji pierwszego roku akademickiego w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim.

Ostatnią część wystawy stanowi aneks do współczesnych dziejów Olsztyna — fotografie i trofea sportowców Olsztyna. Do tej pory tematyce sportowej nigdy nie poświęcano tyle uwagi. Ukazano więc osiągnięcia sportowców na mistrzostwach Polski, Europy, świata, a także na igrzyskach olimpijskich — od Rzymu w 1960 r., po Atlantę w 1996 r.

Na wystawie po raz pierwszy w historii olsztyńskiego muzealnictwa zastosowano animację komputerową, prezentując zmiany na przestrzeni lat wyglądu wybranych fragmentów miasta.

Właściwy wybór koncepcji wystawy i staranny dobór materiałów sprawiły, że obraz stu lat dziejów Olsztyna jest dla zwiedzającego niezwykle interesujący. Oglądając wystawę odnosi się wrażenie zatrzymania czasu, a jednocześnie odczuwa jego szybki upływ. Możliwość porównania tych samych fragmentów miasta na początku i u schyłku wieku dostarcza wielu wrażeń, skłania też do refleksji i wspomnień.

Należy wspomnieć o wydanej z okazji otwarcia wystawy staraniem Muzeum Warmii i Mazur książce Celiny Grabowskiej i Małgorzaty Strzyżewskiej *Olsztyn 1900—2000*, zawierającej chronologiczny zapis wydarzeń z historii miasta oraz pieczołowicie dobrany materiał ikonograficzny ukazujący zarówno Olsztyn, którego już nie ma, jak i współczesne miasto. Praca z jednej strony jest niejako dopełnieniem wystawy, a jednocześnie będzie funkcjonowała zapewne jako samodzielne, niezwykle użyteczne wydawnictwo. Zasluguje ono na osobne omówienie.